

Кумановський Михайло Володимирович,

к. ю. н., молодший науковий співробітник

(Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України)

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

У статті 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Кожен має право на безпечне для життя й здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50 Основного Закону). Як бачимо, забезпечення екологічної безпеки визнано обов'язком нашої держави й закріплено на конституційному рівні. Оскільки екологічна ситуація в Україні характеризується як кризова, забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів віднесено до основних пріоритетів національних інтересів України.

Захист прав та законних інтересів людини і громадянина на безпечне для життя навколишнє природне середовище здійснюється за допомогою системи державних та громадських заходів організаційного, економічного, політичного та ін. характеру. Важливу роль в системі цих заходів відіграють й кримінально-правові засоби забезпечення екологічної безпеки. Так, у розділі VIII Особливої частини КК України передбачена кримінальна відповідальність за незаконне посягання на суспільні відносини, що забезпечують охорону навколишнього природного середовища й раціональне використання його ресурсів та які становлять родовий об'єкт злочинів проти довкілля.

Наведене визначення родового об'єкта злочинів проти довкілля є найбільш поширеним в теорії кримінального права і загалом відповідає ідеї законодавця, що була покладена в основу побудови Особливої частини КК України, про те, що в межах одного розділу КК України об'єднуються норми, в яких встановлюється відповідальність за посягання на тотожні чи однорідні суспільні відносини. Однак слід вказати на те, що серед фахівців зустрічаються й інші визначення родового об'єкта злочинів проти довкілля. Зокрема, на думку деяких науковців, родовим об'єктом злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, є суспільні відносини з приводу умов (стосунків), що забезпечують існування багатофункціональної збалансованої єдиної системи, в яку входить і людина (фізична особа), що складає навколишнє природне середовище, її охорону, оздоровлення, раціональне використання і відтворення такої єдиної системи для теперішніх і майбутніх поколінь, яка гарантуватиме безпечно для життя й здоров'я навколишнє природне середовище [1, с. 171-172]. Інші ж фахівці вважають, що родовий об'єкт злочинів проти довкілля може бути визначений як суспільні відносини щодо охорони довкілля, збереження в природній багатоманітності, раціонального використання й відтворення природних ресурсів, охорони нормального екологічного стану біосфери. Існує також позиція, згідно з якою родовий об'єкт злочинів проти довкілля визначається як екологічна безпека [2, с. 119-169; 3, с. 69-99]. І хоча остання позиція є відносно новою в науці кримінального права України, проте саме вона, на наш погляд, заслуговує на особливу увагу, оскільки категорія «екологічна безпека» найбільш повно відбиває соціальну значущість тих суспільних відносин, яким заподіюється шкода чи створюється небезпека її заподіяння внаслідок вчинення посягань на навколишнє природне середовище.

Аналізуючи сутність екологічної безпеки, слід вказати на те, що це поняття одержало закріплення у відповідних положеннях чинного законодавства нашої держави. Основний Закон України (ст. 16) передбачає, що забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного

масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави. Крім того, законодавче закріплення поняття «екологічна безпека» міститься і в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», відповідно до ст. 50 якого екологічна безпека визначається як такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Слід відмітити, що оскільки однією з обов'язкових умов нормального існування людини виступає екологічно безпечне довкілля, яке включає сукупність окремих його елементів (землі, надр, водних об'єктів, атмосферного повітря, рослинного та тваринного світу), то безпека довкілля насамперед залежить від якісного стану зазначених елементів природи. Наявність небезпеки свідчить про дискомфорт людини в навколишньому природному середовищі й навіть про загрозу її існуванню. Більше того, від стану довкілля залежать й такі найважливіші соціальні цінності, як життя та стан здоров'я людини, що в кінцевому рахунку впливає на нормальний розвиток суспільства й держави.

Надаючи доктринальне визначення екологічної безпеки, слід виходити з того, що вона є складовою частиною загального поняття безпеки (англ. – *security*), під якою традиційно розуміється стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. В цілому екологічну безпеку можна розглядати у двох аспектах – як певний процес і як результат такого процесу. У першому значенні вона являє собою процес захищеності найважливіших інтересів особи, суспільства, природи, держави від реальних і потенційних загроз, породжуваних антропогенним або природним впливом на навколишнє природне середовище. Що стосується розуміння екологічної безпеки як результату, то вона може бути визначена як стійкий стан навколишнього природного середовища, що забезпечує відсутність небезпеки заподіяння незапланованої шкоди життю й здоров'ю людей, екосистемам за умови прийняттого ризику технологій у межах від її

оптимуму (ідеальний варіант) до можливих допустимих величин (для всіх людей) чи порогових величин (для обслуговуючого персоналу) [2, с. 168]. На наш погляд, саме розуміння екологічної безпеки як результату, а не процесу, є найбільш придатним для формулювання об'єкта злочинів проти довкілля.

Отже, враховуючи наведене, вважаємо за можливе визначити екологічну безпеку як нормальний стан довкілля, що забезпечує здорове існування, повноцінний розвиток людини та природних ресурсів. Відповідно до цього може бути визначений і родовий об'єкт злочинів проти довкілля, яким, на наш погляд, є суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку. Зазначена позиція, як ми вже зазначали, є досить новою в науці кримінального права України і потребує глибокого дослідження з боку науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища, (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія / В. К. Матвійчук. – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
2. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С. Б. Гавриш. – К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2002. – 634 с.
3. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації : наук.-практ. вид. / А. М. Шульга. – Х. : НікаНова, 2012. – 192 с.